

CSÚROGON SZÜLETTEM (I.)

M E L L Á R L A J O S

Csúrog nagyközség Bácskában a kanyargó Tisza mellett, Bácsföldvár és Zsalya között épült. A Tiszát a versekben és nótákban azért nevezik kanyarónak, mert a valóságban is sík területen kanyarog, néhol pedig valóságos hurkokat alakított ki folyásával. Már az Osztrák–Magyar Monarchia idején igyekeztek a folyó szabályozásával a mellette levő városokat és falvakat megvédeni az árvízről, a hajók útját lerövidíteni, a nagy árterületeket pedig termőföldre tenni. E nagy horderejű munkához tudás, sok pénz, jó szervezés és nagyon sok munka kellett. Édesapám emlékezett a nagy földmunkákra, mivel Törökbecsén nevelkedett anyai nagybátyjánál. A rokonok, akik részt vettek a földmunkákban, sokszor apámat fiatal gyerekként kivitték a földmunkákhoz; ő vigyázott télen a rakott tűzre, oda jártak a földmunkások pipahujára kicsit megpihenni vagy szalonnát sütni és elbeszélgetni. A nagy földmunkát kocsikkal, kordékkal, talicskákkal, kubikosmunkával végezték, így rekesztették el a Tisza folyását, és új mederbe terelték. A hatalmas munka végeztével a hajóút lerövidült, és kialakult egy gyönyörű sziget, mely nagyon találóan a Gyöngysziget nevet kapta. Minden, ami ezen a tájon termelhető, kitűnő minőségű: a szőlő, a gyümölcs, a görögdinnye, a búza, a kukorica, a napraforgó, a cukorrépa vagy bármely kerti vetemény. Csúrognál a Tisza többé nem volt folyóvíz, csak holt ága maradt, így kapta a Holt-Tisza nevet. Gyerekkoromban csak döglött Tiszának hívtuk.

Bárhogyan nevezték a Tiszát, én Csúrogon születtem a Görbe utcában, az 1265-ös számú fehér zománcos táblájú házban 1914. október 30-án. Szüleimnek, Mellár Jánosnak és nejének, Kurányi Veronának második gyermeke vagyok. A Lajos névre kereszteltek a csúrogi katolikus templomban. Az első gyermekük Ilonka nővérem volt. Hivatalosan október 30-a van bejegyezve mint születésem napja, de ez nem így volt, mert édesanyám szerint november elseje és másodika között születtem, vagyis a mindenszentek és halottak napja közötti éjjelen, amikor gyertyák égtek az ablakokban. Az a személy, aki a

jelentést tette, valószínűleg a bábaasszony, aki egy alkalommal több újszülöttet jelentett be, nem tüntette fel pontosan a dátumot, vagy babonaságból nem akarta a halottak napját feltüntetni.

Anyám, Kurányi Verona, 1895-ben született Csúrogon. Anyai nagyapám, Kurányi József Bajsáról jött Csúrogra, nagyanyám lánykori neve Csepella Mária. Édesanyámék nyolcan voltak testvérek, a legidősebb az anyám, Veronka volt, majd következtek: Juliska, Márton, Erzsébet, István, Petron, Mária és Annuska, a legfiatalabb, aki 1915-ben született, így a nagyném egy évvel fiatalabb nálam.

Apám, Mellár János, 1887-ben született Csúrogon. Apai nagyapám szintén Mellár János, Csúrogon született. Nagyanyám, Szűcs Teréz, Törökbecséről származott, négy gyermeknek adott életet. A legidősebb Mária, következett két ikerfiú, apám, János, és a fél órával fiatalabb András, meg a legfiatalabb Erzsébet.

Nagyapám fiatalember korában halt meg, apám talán két- vagy hároméves lehetett, mikor édesapját elveszítette. Nagyapám ablakot nyitott, nem sejtve, hogy a macska veszett, a macska megkarmolta vagy megharapta, és nagyapám veszettségben nagy kínok között halt meg. Nagyanyámra, aranyos szülikémre maradt a négy kicsiny gyerek, nevelje őket ahogy tudja és bírja. Szülikémnek volt Törökbecsén egy öccse, akinek nem volt családja, Szűcs József, aki magához vette az egyik ikergyereket, apámat. Apám Szűcséknél nevelkedett, de időközben hazajárt Csúrogra édesanyját és a testvéreit meglátogatni. Törökbecsén volt, míg nem szolgálta ki a katonaságot, és megnősült. Törökbecsén apámat sokan Szűcs Janinak tudták.

Apai dédapámra még halványan emlékszem, őt is Mellár Jánosnak hívták, a dédanyámat pedig Drégeli Rozáliának. Dédnagyapám Törökbecséről telepedett Csúrogra, hat fiuk és egy lányuk volt. Dédapámnak az volt a vágya, hogy halálakor a hat fia vigye koporsóját a temetőbe. A legöregebb Antal, majd Mátyás, János, apámnak az apja, György, Sándor, Imre és Ágnes. Dédapámék életük végéig Sándor fiuknál fejezték be, dédapám vágya nem teljesülhetett, mert egyik fiát elveszítette, apám édesapját.

A Görbe utcát, melyben születtem, fiatal gyerekkori emlékeim szerint írom le, ahogyan a tudatomban él. Ha Csúrogon a vasútállomásról jövünk a központ felé, a központ egy négyfelé osztott térségből áll, ott van a fő útkereszteződés. Jobbra a Zsablya felé vezető út, balra pedig a Holt-Tisza felé, amely a Gyöngyszigetre vezet. Az útkereszteződés közepén egy vaskerítéssel elkerített kereszt volt. A térség egyik negyedében volt a háromtornyú pravoszláv templom bejárata, a másik negyedében pedig az egytornyú katolikus templom bejárata. A harmadik negyedben volt a községháza egy kis parkkal, a parkban egy artézi kút, a negyedik negyedben tartották a hetipiácot, vasárnap és ünnepeken sétatérül szolgált. Továbbhaladva a rét felé s elhagyva a pravoszláv templomot, a harmadik utcánál jobbra kezdődik a Görbe utca. A Görbe utca ismert volt

az egész faluban, mert a többi mind egyenes volt. Az utca kezdetén jobb oldalt volt a két keréssel meghajtható artézi kút, a szivattyúrész öntött vaslemezzel volt körülvéve, a teteje is öntöttvasból volt a felirattal: TEODOROVITY MILOS KÚTFÚRÓ VERSEC. A környékről sokan oda jártak ivóvízért cserépkorsókkal, kannákkal és vödörrel. Ha a nagylányok vízért mentek, ruhát váltottak, a vizesedényeket vállfával (abranyicával) vitték a vállukon, de tudni kellett lépni, hogy a fedél nélküli edényből a víz ki ne lötyögjön.

Közvetlenül az első világháború után, emlékezetem szerint, a Görbe utca lakói a következők voltak: az artézi kúttal szembeni sarokházban laktak Kalmárék. Két nagylányuk volt, ők minden ősszel a cukorrépa-feldolgozás kezdetekor eljártak a verbászi cukorgyárba dolgozni. Nekem mint falusi gyereknek fogalmam sem volt, milyen is lehet a gyári munka. Már akkoriban volt Csúrogon egy téglagyár, hatalmas kéménnyel. Akkor úgy gondoltam: ha gyár, akkor feltétlenül kell hogy legyen kéménye.

Kalmárék mellett Szabóék laktak. Szabó Amerikából jött vissza családjához. Az utcában különös embernek tartották. Sohasem káromkodott magyarul, csakis angolul. – Sett fúr gademet, goet szanabovics! – A föld megmunkálásában újdonsággal is próbálkozott. Mivel nem volt két lova, megpróbálta a tehenet a lóval az eke elé befogni, de ezt sehogyan sem tudta megoldani.

Szabóék után következett a Jóska cigány, a lókupec háza. Líza néniéről, az öreg cigányasszonyról az a hír járta, hogy Jóska fiát hét évig szoptatta, azért lett oly szép erős cigányember belőle. Egy alkalommal Jóska házában lagzit tartottak, szép, különleges ruhákba voltak öltözve, a cigánypecsenye illata messziről csábított, a egyszerű ritmikus zenére olyan táncokat jártak, amelyeket addig nem láttam. A táncot nagyon figyeltem, és igyekeztem ellesni. Amikor hazáértem, elkezdtem gyakorolni a cigánytáncot, de egy kicsit megbántam az esetet, mert ha vendégek jöttek hozzánk, szüleim kérésére nővérem éneklése mellett eljáratták velem a cigánytáncot.

Következett Silbačkiék háza. Ők szerbek voltak, a házban három generáció megértésben élt együtt. Oda is eljártunk pravoszláv karácsony előestéjén koringyálni. Énekeltünk, verseltünk, és boldog karácsonyi ünnepeket kívántunk nekik, ők pedig dióval, kaláccsal és pénzzel jutalmaztak minket.

A saroktól az ötödik házban Fejős Antal sógorék laktak. Fejősné Börcsök Vera édesanyámnak unokatestvére volt, mert Fejősnének az édesanyja Kurányi lány volt. Fejőséknek egy pár hónappal fiatalabb fiuk volt, Anti, akivel gyerekkoromban sokat barátkoztam és játszottam, sokszor füttyszóval jelentkeztünk egymásnak.

Fejősék után következett a mi házunk, ahol születtem. A házat szüleim házasságkötésük után vásárolták. Az udvar felé benyúló végház volt, az utca felől két kisablakkal. Ha jól emlékszem, nem volt dupla üveg az ablakokon, ezért télen, amikor az ablaküveg befagyott, különleges minták alakultak ki az üvegen. Gyerekkoromban azon gondolkodtam, melyek azok a tényezők, ame-

lyek meghatározzák, milyen minták alakuljanak ki, mert nem ugyanaz a minta képződik minden alkalommal fagyás közben. Az utca felőli szobában banyakemence volt kuckóval, körülötte paddal, közvetlen a mennyezet alatt kisgerendák, és alattuk a mestergerenda. Édesanyám a mestergerenda (nagygerenda) felett tartotta a háziszappant, a gyufát és egyebet, amit nekünk, kislányoknak nem volt szabad bántani. A szoba fehérre volt meszelve, de olyan sok réteg volt rajta, hogy néhol a mészréteg lehullott, és én, a kislányok, érdekes képeket és alakokat véltem fölfedezni a mennyezeten. Sokszor az égen is megfigyeltem a bárányfelhők járását, átalakulását, a csodálatos képeket, amelyek kialakultak. A konyhának nyitott, szabad kéménye volt. A nyitott kéményben volt felaggatva a sonka, a kolbász és egyéb. A banyakemencét a konyhából fűtötték kukoricaszár-izékkal, rőzsével vagy szalmával; úgy is mondhatnám, egyéves akkumulált napenergiával. A konyha után volt egy kisebb szoba, mögötte pedig az istálló az udvar felőli ajtóval. A ház hosszában gang volt kerítéssel és oszlopokkal, a gangnak az utca felőli végében volt a kamra az udvarra néző ablakkal. Az udvarban kukoricagöré, fészter, tyúkól és disznóól. Az udvar olyan tágas volt, hogy a csépelni való búzát kazalba raktuk, és a magánjáró gőzgép a cséplővel az udvarban csépelte. Az udvaron túl volt a kert néhány gyümölcsfával. A kertet a szomszéd udvarától és kertjétől földből vert fal választotta el, igaz, a háznak is a legtöbbje vert falból készült.

Mivel 1914-ben kitört az első világháború, édesapámat elvitték katonának, és csak a háború után, amikor visszatért a hadifogságból, egypár évre rá sikerült a házat átépíteni. A két kisablak helyett nagy, dupla szárnyas francia ablak, a nyitott kémény helyett rendes mennyezet, és a kémény, a mestergerenda meg a húsfüstölő a padlásra került. A padlás úgy lett kialakítva, hogy gabonát lehetett rajta tárolni. Az utcai falra visszakerült a fehér zománcozott tábla az 1265-ös számmal.

A mi házunk után következett Bakai Vince sógorunk nádfedeles háza. Bakai Franciska szintén Börcsök lány volt, anyám unokahúga. Vince sógorunkat mindenki Nagybakainak nevezte, mert nagyon magas ember volt, legalább kétméteres. Mellettük egy szegény szerb család lakott.

Folytatva a sort, következett Huszák Antal bácsi háza. Huszákéknak két fiuk és egy lányuk volt, János, Mihály és Annus. Az öreg Huszák és János fia fuvarozással foglalkoztak, legtöbbet a hatodik rámpára hordták kocsival a búzát, ahol deszkaállványokon a hajóra vitték zsákokban, és onnan a Tiszán továbbszállították. Még fiatal gyerek voltam, amikor az öreg Huszák titokzatos körülmények között meghalt a hatodik rámpánál, a Tiszánál találták meg. Sohasem tudódott ki, mi is történt vele.

Az utca görbületénél laktak Samuék. Mihály fiukról tudtam, hogy cipész-mesterséget tanult, s ha nem tévedek, a cipészetet az öreg Círpanovnál, a forradalmár édesapjánál tanulta.

Az artézi kút felőli sarkon laktak Fujkinék, akiknek csak egy szép kislányuk volt, majd következett Stojkovék háza. Fiukkal, Negovannal, együtt jártam a szerb elemi iskola negyedik osztályába. Az utcában sokat barátkoztunk, és együtt játszottunk.

Stojkovék után Szabó Feri bácsiék háza állt. Szabónak és Szabónénak, Füstös Verának, három fiuk volt, József, Feri és Lajos. Gyerekkoromban legtöbbet középső fiukkal, Ferivel játszottam, amíg nem költöztek el Baranyába, a dárdai rétbe, Lankapusztára. A második világháború után, a bajusztépő beszolgáltatások idején Feri Lajos öccsével együtt kiszökött Kanadába. 1972-ben, amikor rokonaimnál voltam látogatóban Kanadában, őket is felkerestem. A honvágymég ma sem hagyta el őket.

Szabóék háza után következett Virág Panna néni háza. Panna néninek két agglegény fia volt, Jóska és Mihály. Szakmájuk nem volt, földjük sem, és napszámosmunkából éltek.

Virágék és az öreg Bugarski szerb házaspár háza között volt egy cigányok lakta ház, melynek az utcai frontján nem volt kerítés, kiskapuja, de nagykapuja sem volt. A ház verett falból, meszeletlenül állt, a ház teteje nádból volt. Mivel a háznak nem volt se kéménye, se tűzfala, amikor bent tüzeltek, a ház végei füstöltek, de még a háztetőn is itt-ott a nádon keresztül jött ki a füst. A házban két fiatal cigányasszony élt, egyiküknek volt egy kisfia, Tošo, aki nálam fiatalabb volt. Csak a roma és a szerb nyelvet beszélték. Tošo gyerek majdnem télenyáron mezítláb járt. Jóval a második világháború után Csúrogon jártamkor Tošo felismert, üdvözöltük egymást, és elbeszélgettünk a gyerekkori életünkről. Tošo postás egyenruhában volt, levélkihordó lett.

Az öreg Bugarski házaspár háza után, a mi házunkkal szemben Ružičin Pero bácsi háza állt. Mico néni Pero bácsinak második felesége volt. Pero bácsinak az első házasságából két, nálam valamivel idősebb gyereke volt, Stevo és Kata. A szülők tudtak valamennyit magyarul, a szüleim pedig szerbül, és nagyon szépen megértették egymást. Elbeszélgettek, viccelődtek, ha kellett, kisegítették egymást. Katolikus ünnepkor anyám a rétes vagy a kalács szebb részéből átküldött Mico néniékhez. De ugyanúgy mikor védszentjüket, a slavat vagy karácsonyt ünnepelték, Mico néni finom česnicát küldött. Ezt a kölcsönös jóindulatot és segítőkészséget nem lehet és nem szabad elfelejteni. Stevo fiuk a bocskorosmesterséget tanulta ki, Stevo fia pedig később a nyomdászatot tanulta. Újvidéken, a tanonciskolában szakoktatója voltam.

Ružičinék mellett lakott Szabolcsi Antal sógor és neje, Mellár Ágnes, édesapám nagynénje. Négy gyermekük volt: Mária, Sándor, Gyurka és a nálam egy évvel idősebb Antal.

Szabolcskiék után következett Börcsök Antal és Börcsökéné, Kurányi Panna néni háza. Panna néni édesanyámnak apai nagynénje volt. Börcsökéknek nyolc családjuk volt: Julis, Rozália, Péter, Vera, Sándor, Franciska, Erzsébet és András. Az öreg Börcsök az első világháború előtt és a háború alatt is

Újvidékről szekérrel hordta az árut Csúrogra a kereskedőknek. Az öreg Börcsök és Börcsökné elhalálózása után fiuk, Sándor maradt a házban, aki feleségül vette az utca túloldaláról Huszák Annuskát. Csúrogon két fiuk született, Jóska és Sándor, a leánygyerekek már Baranyában születtek, mert a szülők az egyik elköltözési hullámban Csúrogról Baranyába mentek.

A következő ház Belák Ferencé és nejéé, Szabolcski Máriáé volt. Nem felejttem el soha Belák Ferenc és Szabolcski Mária esküvőjét. Egész fiatal gyerek voltam, és azon csodálkoztam, hogy a menyasszony cipője talpát fekete cipőkrémmel kenték be, valószínűleg azért, hogy új cipőnek látszon.

Belákék mellett lakott Kokin cipésmester és Kokinné Zsigrai Mária kislányukkal, Katicával. Kokin cipész beteges ember volt, több segéddel dolgozott, az árut pedig a piacon és vásárokon adta el. Kokin halála után özvegye édesapám öccsével házasodott meg, mivel András nagybácsim is özvegy maradt öt apró gyerekkel.

Az utolsó házban laktak az artézi kút oldalán Szalókiék, nekik volt egy velem egyidős fiuk, János. Nagyon szeretett velem barátkozni és játszadni. Jánost érdekes gyereknek tartottam. Egész fiatalon hihetetlen dolgokat mesélt nekem, amit az öregapjától hallott, boszorkányokról, táltosokról, a közeli világvégéről. Én nem hittem neki, mert már kisgyerek koromban mindig szerettem valamit alkotni, a gyakorlatiasságot, nem a misztikumot értékeltem.

Az iskola előtti éveimben csak anyám és nővérem voltak a házban. Tudtam, hogy apám katona. Anyám mindig nagyon megörült, ha apámtól levelet kapott. Homályosan arra is emlékszem, hogy néha apám hazalátogatott huszár katonaruhában. Kurányi öregapám sokszor jött anyámnak segíteni, mi is szerettünk öregapámékhoz eljárni, mert ott sokan voltak, jól lehetett játszani.

Kurányi nagyapám alacsonyabb termetű, kék szemű, szőke hajú, nagyon szorgalmas, kedélyes, viccelődő ember volt. A gyerekeit, a családot, nagyon szerette. Nagyon jól gazdálkodott, és Csúrogon a jómódú gazdák közé tartozott. A szegényeket kisegítette, igaz, ha a munkában fennakadás volt, ők is jöttek öregapámat kisegíteni. Már az első világháború előtt lovakkal vontatott aratógépe volt, több búzaszelelője is, a két kézzel meghajtásútól a nagy kapacitású rostadob szelelőgépig, amelyet járgánnyal, a lovat körbe hajtva működtették. Ezekre a gépekre azért volt szükség, mert a búza és egyéb cséplését lovakkal, nyomtatással végezték mindaddig, amíg Csúrogon nem jelentek meg a lovakkal vagy ökrökkel vontatott gőzgépek. Öregapámnak a búza tárolására volt a célnak megfelelő hambárja, melynek belső falai padlódeszkával voltak borítva. A búzát időközönként falapátokkal megforgatták, nehogy megpenészedjen. Mikor megfelelő ára volt, zsákokba rakták szállításra. (Itt szeretném megemlíteni, hogy nyáron, mikor rekkenő meleg van, nincs kellemesebb érzés, mint a búzarakáson feküdni, ezt gyerekkoromból tudom.) Megvolt a kenderfeldolgozáshoz is minden kellék, és még sok más szerszám, amire egy gazdaságban szükség van. Az egész Kurányi család szerette a nótát, a zenét, a vígságot, a nagy család közt volt, aki citerán vagy harmonikán szépen játszott, vagy

szépen énekelt. Pista nagybátyámat még a szerb fiatalság is a „rogalj”-ra (utcasarok) hívta, hogy harmonikázzon az utca sarkán összegyűjtött fiataloknak. Édesanyám sok nótát, operett-dalt tudott énekelni. Apám Szabadkán töltötte a háború alatt katonaidejének egy részét, amíg nem került ki a frontra. Anyám, amikor csak meglátogatta, eljártak a szabadkai színházba, és ott hallották az operetteket. Öregapám nem járt kocsmába, nagyon takarékos ember volt, de amikor a rezesbanda József-napot jött köszönteni, aranypénzzel fizetett. Ha gyerek született, mindig földet vásárolt.

A disznótör mindig külön élményt jelentett a családnak, külön nekünk, gyerekeknek. Leginkább négy vagy öt kövér disznót vágtak, mert nagy volt a család, és a munkásokat is el kellett látni. Disznótörkor nemcsak a család jött össze, hanem a többi rokonság is. A disznókat nem kopasztották, szalmával pörkölték, pörkölés után a góré ajtajára hasra fektették, és a hátán kezdték felbontani. Minket, gyerekeket odahívtak, és nevetni kellett, hogy a szalonna minél vastagabb legyen. Közben a gyerekeknek a megpörkölt disznó füléből és farkából levágtak kis darabokat kóstolónak. Reggelire májat sütöttek, délre disznótoros paprikást főztek, a disznónak többféle húsból, azért volt különleges jó íze. Vacsorára már nemcsak hurka-kolbász és disznópecsenye volt, hanem baromfi-húsleves, töltött káposzta és fánk. Vacsora után, aki kívánta a poharat, többször is kiüríthette, de voltak kellemes meglepetések is, például ha a böllér töltött káposztájából élő veréb repült ki. Azután jöttek a maszkáknak öltözött vendégek, a kecske állat csattogtatták, szellemes mondókákat mondtak. A zene szólt, énekeltek, táncoltak. Mi, gyerekek nem voltunk álmosak, az egészet nagyon élveztük. A vidámság hajnalig tartott vagy még tovább. Minket, gyerekeket, leginkább Pista nagybátyám, aki még akkor legényke volt, szórakoztatott. Megmutatta, hogyan lehet szitával este a szalmakazalban verebet fogni. Az ő ötlete volt élő verebet tenni a szármába.

A Kurányi családban anyám volt a legidősebb gyerek. Már gyerekkorában kinn a mezőn sokat dolgozott, meg odahaza is, mert nagyon sok baromfi volt, tehén, disznó, hat ló. Habár anyám nagyanyja is sok mindenben segédkezett, anyámnak is jutott munka a sok gyerek körül. A házimunkát nagyanyám nem végezhetette mindig el. Jöttek a gyerekek, azokra is kellett vigyázni, gondozni, ápolni, és a korukhoz mérten munkát adni: libákat őrizni, aratáskor kötelet terigetni, udvart söpörni vagy a fiatalabbakra vigyázni. Ezekből a munkákból anyám nagyon kivette a részét. Az elemi iskolában megtanult csipkét horgolni, nagyon tudta és szerette csinálni. Megtörtént, hogy amikor öregapámmal a learatott búzát szekérral hordták haza, az úton az egyik ablakban megtetszett neki egy szépen horgolt csipke. A megrakott szekérről leereszkedett, a csipkét jól megfigyelte, és odahaza a horgolásmintát elkezdte, hogy majd szabad idejében folytatja a horgolást.

(Folytatjuk)